

Tuskien taivalta?

Upseeriliiton urheilutoimikunta 1948–1972

Jarkko Kemppi

Artikkelin aiheena on Upseeriliitto ry:n urheilutoiminta 1940-luvulta 1970-luvun alkuun ja erityisesti Upseeriliiton urheilutoimikunta, jonka vastuulla oli Upseeriliiton liikunta-asiat. Artikkelissa tarkastellaan toimikunnan työtä perustamisesta aina sen päättymiseen asti. Lisäksi käsitellään Upseeriliiton vaikutusta eri sotilasurheiluorganisaatioiden kehityksessä. Alkuperäisaineistoa on vain yksi kansio, joka sisältää muutamia kokouspöytäkirjoja ja toimintakertomuksia. Enemmän urheiluun liittyvää aineistoa on Upseeriliiton vuonna 1920 perustetussa pää-äänenkannattajassa Sotilasaikakauslehdessä. Julkaisussa on koko sen toiminnan ajan ollut liiton tiedotteiden lisäksi paljon artikkeleja ja ennen kaikkea mielipidekirjoituksia, jotka ovat kuvastaneet upseerikunnan mielialoja eri aikoina. Sotilasaikakauslehti on antanut koko toimintansa ajan upseereille mahdollisuuden kirjoittaa vapaasti havaitsemistaan epäkohdista. Urheilutoimikunnan lakkauttamiselle ei ollut selkeää yksittäistä syytä. Kokonaisuutena Upseeriliitolla alkoi 1970-luvun alussa olla niin paljon edunvalvontaan liittyviä tehtäviä, että muun muassa oman urheilutoiminnan ylläpitämistä ei nähty enää järkevänä. Sen sijaan Upseeriliitto oli aktiivinen monissa urheiluorganisaatioissa, kuten Sotilasurheiluliitossa.

Upseerit ja urheilu

Puolustusvoimien komentajana vuosina 1994–2001 toiminut Gustav Hägglund totesi, että sotilaiden ulkonäkö on osa armeijan imagoa, jota on varjeltava kuin silmäterää. Imago alkaa vyötärönmitasta: huomattava ylipaino on merkki itsekurin puutteesta ja nimenomaan itsekuria upseereilta edellytetään. Puolustusvoimissa ei saisi päästää itseään fyysisesti heikkoon kuntoon, tositalanteessa ei tehdä mitään heikkokuntoisella upseerilla, joka ei jaksa edes marssia, saati johtaa joukkoa. (Hägglund 2007, 70–71.)

Suomalainen upseerikoulutus on yleensä sisältänyt ainakin jonkin verran liikuntaa. Venäjän vallan ajan Suomen Kadettikoulua voitiin pitää monessa suhteessa etuoikeutettuna oppilaitoksena. Yleisillä luokilla opetettiin uskontoa, logiikkaa, matematiikkaa, fysiikkaa, luonnonoppia, historiaa, maantiedettä, piirustusta ja eri kieliä. Erikouluissa opetettiin yleissivistävien aineiden lisäksi mekaniikkaa ja kemiaa. Sotilasaineista opetusohjelmaan kuuluivat taktiikka, sotilaitosoppi, tykistöoppi, esikuntapalvelu, topografia ja sotahistoria. Opetusohjelmaan kuuluivat myös voimistelu, ratsastus, miekkailu, tanssi ja musiikki. Liikunnan osalta ratsastus oli tärkein, sitä opetettiin 6–8 tuntia viikossa. Myös miekkailuun kiinnitettiin huomiota. Loppututkintoaineisiin ratsastus ja miekkailu eivät kuuluneet. Huomiota kuitenkin herättää opetusaineiden runsaus ja monipuolisuus, joka johtui suureksi osaksi siitä, että Kadettikoulu oli sotilasopetuslaitoksen lisäksi myös yliopistoon johtava oppilaitos. (Screen 2000, 7; Kuosa 1978, 62–63.)

Suomen itsenäistyttyä Kadettikoulu perustettiin uudelleen vuonna 1919. Kadettikoulussa liikuntakoulutukseen sisältyi 1920-luvulla ammuntaa, voimistelua, miekkailua ja ratsastusta. Vuodesta 1936 lähtien Kadettikoulun koulutusohjelmaan lisättiin fyysinen peruskoulutus. Tulevien upseerien liikuntakoulutusta haittasi kuitenkin urheilutilojen ja varusteiden puute. Esimerkiksi voimisteluharjoitukset oli pidettävä sotilaspuvussa. (Lammi 2002, 90.)

Upseerien ja Upseeriliiton taustoista

Ensimmäiset akateemisten alojen valtakunnalliset yhdistykset perustettiin jo 1800-luvun puolivälissä. Varhaisimmat yhteenliittymät olivat kuitenkin lähinnä aatteellisia yhdistyksiä. Vanhimpana akateemisten alojen valtakunnallisena yhdistyksenä voidaan pitää vuonna 1835 perustettua Finska Läkaresällskapet eli Suomen Lääkäriseuraa. Vuonna 1918 perustettiin Suomen Kirkon Pappisliitto, joka oli lähinnä papiston yhteenkuuluvuuden tunnetta edistävä yhdistys. Pappisliittoon verrattuna Upseeriliitto oli luonteeltaan huomattavasti lähempänä ammatillista etujärjestöä, vaikkakin aatteellisuus oli vahvaa. (Muiluvuori 2001, 10, 14.)

Suomalaisen upseerikunnan hajanaisuus oli selkeä ongelma. Suurimman upseeriryhmän muodostivat Saksassa peruskoulutuksensa saaneet jääkärit. Korkea-arvoisimmat upseerit olivat puolestaan saaneet koulutuksensa Venäjällä. Näiden kahden pääryhmän lisäksi Suomessa oli erilaisilla kursseilla upseeriksi valmistuneita henkilöitä. Vuonna 1918 koulutus-taustoiltaan erilaiset upseerit pystyivät kaikista ristiriidoistaan huolimatta luomaan yhteisen järjestön. Upseeriryhmien välillä käytiin alustavia neuvotteluja yhteisen järjestön perustamisesta. Asiat etenivät ja Suomen Upseeriklubi, myöhemmältä nimeltään Upseeriliitto, perustettiin 24.11.1918 Helsingissä. Kokous pidettiin sekä ruotsiksi että suomeksi. Kielikysymys ei vielä tuolloin ollut ongelma, vaan upseerien keskuudessa kaksikielisyyttä pidettiin lähes itsestään selvytynä. (Tervasmäki 1978, 550.)

Monista erimielisyyksistä huolimatta upseereita yhdisti tavoite luoda voimakas liitto, joten jäsenkynnys oli korkea. Jäseniksi pääsivät vain aktiiviupseerit. Tavoitteena ei ollut upseerien etuja ajavan ammattijärjestön perustaminen, sillä tuolloin pidettiin vielä selvänä, että valtio huolehtisi virkamiestensä ja upseereidensa palkoista ja muista eduista. Klubin päätarkoituksena olikin lähinnä eri upseeriryhmien välisten ristiriitaisuuksien lopettaminen ja jäsenistön kokoaminen yhtenäiseksi upseerikunnaksi. Yksityiselle jäsenelle pääsyvaatimuksena oli luotettavuus, kansallinen mielenlaatu ja oikea käsitys upseerin kunniasta. Ylevisiä aatteista huolimatta ongelmaksi muodostui alusta lähtien ”ryssän upseerien tilanne”. Sellainen henkilö, joka oli maailmansodan aikana liittynyt Venäjän armeijaan, voitiin hyväksyä jäseneksi vain toveripiiriin erityisestä suosituksesta. (Tervasmäki 1978, 550.)

Upseeriliiton jäsenmäärä on kasvanut tasaisesti. Liiton perustamisvaiheessa jäseniä oli noin 400, ja sen jälkeen määrä kasvoi sotavuosia lukuun ottamatta. Esimerkiksi vuosien 1967 ja 1975 välillä määrä kasvoi lähes tuhannella, 3374:sta 4257:ään. Upseerien järjestäytymisaste on aina ollut korkea. Vuonna 2008 palveluksessa olevien järjestäytymisaste oli noin 98 prosenttia ja liiton jäsenmäärä oli vajaa 6000 henkeä. (Upseeriliiton toimintakertomukset 1967–2008.)

Sotien välisenä aikana Upseeriliiton toiminnassa liikunnalla ei juuri ollut sijaa. Esimerkiksi *Sotilasaikakauslehdessä* julkaistiin vuonna 1948 pitkä artikkeli Upseeriliiton 30-vuotisesta toiminnasta. Kirjoituksessa ei urheilusta mainittu kuin seuraava virke: ”Urheilutoimikunta perustettu vuonna 1948 tukemaan upseerien liikuntakasvatusta yhteistoiminnassa muiden liittojen kanssa”. (Yläkari 1948, 6.)

Sotien aikanakin koulutettiin uusia upseereja. Vuosien 1940–1945 aikana valmistui noin 950 kadettia. Kurssien kokonaistuntimäärä vaihteli 1250 tunnista 1830 tuntiin, mistä liikuntakoulutuksen osuus oli vain 40–100 tuntia. Kesällä 1940 saatiin käyntiin liikuntahenkilöstön koulutus. Vierumäellä järjestettiin urheiluohjaajakurssi, johon osallistui 26 upseeria. Jatkosodan aikana liikunnan merkitys puolustusvoimissa kasvoi, koska perustettiin uusia valistus- ja liikuntakasvatusupseerien virkoja. Nämä miehet johtivat joukko-osastojen urheilu- ja liikuntatoimintaa. (Lammi 2002, 243–246.)

Toisen maailmansodan jälkeen upseerin ammatti ei ollut kovin suosittu. Suomessa valitsi maanpuolustuksen suhteen epävarma tilanne. Lisäksi puolustusvoimien palkkaus siviilitehtäviin verrattuna aiheutti sen, ettei upseereja ollut riittävästi. Kadettikouluun pyrkijöiden määrä laski rajusti, ja esimerkiksi vuosien 1947–1950 kursseilla oli vain 13–27 kadettia. Erityisesti nuorista upseereista oli pulaa, koska sodan aikana kaikkiaan neljä kadettikurssia oli keskeytynyt. (Koivisto 2006, 469–470.)

Upseeripula jatkui pitkälle 1950-luvulle. Upseerikoulutuksen tavoitteet ja sisältö uudistettiin perusteellisesti vuodesta 1962 alkaen. Muun muassa koulutusaikaa pidennettiin puoli vuotta. Vuodesta 1959 lähtien huomattiin, että kiinnostus upseerinammattia kohtaan lisääntyi. Tämä näkyi myös Kadettikoulun hakijamäärissä. Vuosina 1962–1964 hyväksyttiin kadettikursseille yhteensä 700 opiskelijaa. (Koivisto 2006, 473.)

Urheiluyhdistykset

Ennen Upseeriliiton urheilutoimikunnan perustamista liiton organisoima urheilutoiminta ei ollut ainoa vaihtoehto liikuntaa harrastaville upseereille. Ennen sotia oli toiminnassa useita upseerien perustamia urheiluyhdistyksiä. Upseerien Metsästysyhdistys (UMY) perustettiin vuonna 1921. Aluksi suurin osa jäsenistä oli ruotsinkielisiä korkeimpia upseereja, joilla oli varaa hankkia metsästysaseita. Ennen talvisotaa alempien upseerien palkat olivat niin pieniä, ettei aseiden hankkiminen tullut kysymykseenkään ilman perintöä. Sotien jälkeen yhdistyksen kotipaikka siirtyi Viipurista Helsinkiin ja alaosastoja oli ympäri Suomea. 1950-luvulla yhdistyksen toiminta oli alavireistä johtuen jäsenistön ikärakenteesta ja taloudellisista ongelmista. Esimerkiksi vuonna 1957 Upseerien Metsästysyhdistyksellä ei ollut lainkaan varoja, mutta velkaa oli tuhansia markkoja. Jäsenmaksun oli suorittanut vain 200 henkilöä kuudestasadasta. Kenraali Adolf Ehrnroothin tultua puheenjohtajaksi alkoi uusi nousukausi. Hän sai tasapainotettua yhdistyksen talouden. (Lahdenperä 1971, 585–587.)

Upseerien Ampumayhdistys perustettiin vuonna 1920. Taustalla oli puolustusvoimien toiminnan vakiintuminen, jolloin upseerien keskuudessa alkoi viritä mielenkiintoa etenkin ampumaurheilua kohtaan. Kilpailutoiminta alkoi vuonna 1921. Yhdistys toimi aktiivisesti kymmenisen vuotta, mutta 1930-luvun alussa toimintaan tuli eräänlainen suvantovaihe. (Lammi 2002, 111.)

Urheilutoimikunta perustetaan

Sodan jälkeisinä vuosina läheskään kaikkien upseerien elämäntavat eivät aina olleet terveellisiä. Upseeriliiton hallitus lähetti jäsenistölleen useita kiertokirjeitä, joissa painotettiin terveyden merkitystä. Urheilu oli tietenkin yksi tapa edistää tätä tavoitetta. Epäterveellisillä elämäntavoilla viitattiin usein alkoholin liikakäyttöön etenkin upseerikerhoilla. Esimerkiksi vuonna 1950 Upseeriliiton hallitus painotti erityisesti nuorempien upseerien terveellisten elämäntapojen merkitystä koko puolustusvoimille. Samalla vanhempia upseereita neuvottiin olemaan esimerkkeinä. Vanhemman upseerin henkilökohtaisen esimerkin katsottiin olevan

paras kasvatuskeino. (Upseeriliiton kiertokirje no. 13/1950, 21.11.1950; Sillanpää 1958, 61.)

Kalevi Römpöillä oli merkittävä rooli urheilun aseman kohentamisessa niin puolustusvoimissa kuin Upseeriliitossa. Hän teki pitkän päivätyön sotilasurheilun ja sotilasliikuntakasvatuksen kehittämässä. Vuonna 1952 puolustuslaitoksen uudelleenjärjestelyssä pääesikunnan koulutusosastolle perustettiin valistus- ja liikuntakasvatustoimisto, johon sijoitettiin ammatilliset pätevyysvaatimukset täyttävä henkilö. Valinta kohdistui Suomen Urheiluliiton aluevalmentaja, voimistelunopettaja, kapteeni Kalevi Römpötiin. 1950-luvulla Römpöillä oli tilaisuus käydä USA:ssa tutustumassa sikäläisiin urheiluvalmennusmenetelmiin. Matkansa jälkeen Römpötti teki lukuisia aloitteita muun muassa urheilu-upseerien kouluttamiseksi. (Römpötti & Kemppi 2006, 505; Lammi 2002, 351.)

Römpötti ei kuitenkaan vielä ollut mukana toiminnassa vuonna 1948, jolloin liiton hallitus päätti yksimielisesti perustaa liiton alaisuuteen urheilutoimikunnan. Sen tehtävänä oli kehittää upseerien urheiluharrastusta kaikilla eri aloilla. Toimikunnan oli tarkoitus olla tiiviissä yhteistyössä Upseeriliiton muiden osastojen kanssa sekä järjestää kilpailuja muun muassa aliupseerien ja reserviläisten kanssa. Ensimmäisen toimikunnan puheenjohtajaksi valittiin kenraalimajuri Lennart Ekberg ja hallitukseen kuusi muuta upseeria. Heistä tunnetuin lienee kapteeni Niilo Tarvajärvi. (Upseeriliiton hallituksen kokouspöytäkirja 16.4.1948.) Toimikunnan painoarvoa kevensi korkeimpien upseerien puuttuminen. Vuonna 1949 toimikunnassa ei ollut enää yhtään kenraalia. (Upseeriliiton toimintakertomus 1949.)

Säilyneen materiaalin valossa on todettava, ettei liiton urheilutoimikunnan toiminta ollut kovin aktiivista. Kokouksia oli melko harvoin, keskimäärin vai muutama vuodessa, ja ne olivat melko lyhyitä. Ensimmäisissä kokouksissa pääpaino oli tietenkin toiminnan käynnistämässä. Toimikunnan sisällä määrättiin eri lajien vastuuhenkilöt. Vuoden 1948 lopulla Upseeriliitossa oli toimikunnan mukaan harrastustoimintaa ainakin uinnissa, 5-ottelussa, tenniksessä, ratsastuksessa, suunnistuksessa, moottoriurheilussa, ammunnessa, voimistelussa, hiihdossa ja metsästyksessä eli lähes kaikissa niin sanotuissa perinteisissä sotilasurheilulajeissa. (Upseeriliiton urheilutoiminnan pöytäkirjat 24.1.1949, 11.10.1948.)

Perustamisen jälkeen toimikunta kokoontui vuoden 1948 aikana vain kerran. Tavoitteena oli järjestää seuraavana vuonna suunnistuskilpailut Reserviupseeriliiton ja Aliupseeriliiton kanssa. Toimikunta ei ottanut harteilleen kaikkea Upseeriliiton urheilutoimintaa. Myös liiton alaosastojen toivottiin ryhtyvän suunnittelemaan ja toteuttamaan liikuntaharrastusta upseerien keskuudessa. (Upseeriliiton urheilutoimikunnan kokouspöytäkirja 11.10.1948.) Upseeriliiton toimintakertomuksessa vuodelta 1948 urheilutoiminta ei saanut mairittelevaa arviota:

Toimikunta on kokoontunut ainoastaan yhden kerran, joten mitään positiivista tulosta työskentelystä ei ole näkynyt. Käsittelemättä sen enempää urheilutoimikunnan suunnitelmia, jäämme odottamaan konkreettisempia tuloksia.
(Upseeriliiton toimintakertomus 1948.)

Toimintakertomus ei siten arvostanut millään tavoin toimikunnan organisoimaa kieltämättä pienimuotoista urheilutoimintaa.

Seuraavana vuonna toimikunta sai aikaan muutamia liiton alaosastojen välisiä urheilu-kilpailuja lentopallossa, ratsastuksessa, ammunnessa ja suunnistuksessa. Tällä kertaa toimintakertomuksessa kiiteltiin urheilutoiminnan lisääntymistä ja harrastustoiminnan toivottiin jatkossakin kasvavan ja saavan entistä kiinteämpiä muotoja. (Upseeriliiton toimintakertomus 1949.)

Jo ensimmäisen kokouksensa jälkeen lokakuussa 1948 Urheilutoimikunta laati liiton hallitukselle muistion, jossa liikuntaharrastusta haluttiin kohentaa. Sekä sotaa edeltäneet vuodet että varsinaiset sota-ajan kokemukset kuitenkin osoittivat, ettei upseereiden keskuudessa juuri ollut mielenkiintoa vapaaehtoiseen liikuntatoimintaan. Upseeriliitto ei tietenkään voinut pakottaa jäsenistöään liikuntaharrastusten pariin. Lisäksi liitolta puuttuivat kaikki liikuntaharrastusta tukevat edellytykset, kuten urheilukentät ja urheiluvälineet. Siksi toimikunta ehdotti vuonna 1948, että tarpeelliset liikuntaharjoitukset oli liitettävä suoraan osaksi upseerien palvelustehtäviä. Vaatimuksen tueksi esitettiin sotavuosilta lukuisia esimerkkejä. Upseeristossa oli vuosina 1939–1944 paljon upseereita, joita ei voitu käyttää arvoaan vastaavissa tehtävissä, koska heidän fyysinen kuntonsa oli niin heikko. Toisaalta vielä 1948 puolustusvoimilta puuttui liikuntaa koordinoiva johtoelin ja siksi urheiluharrastus oli epävarmalla pohjalla. (Urheilutoimikunnan muistio Upseeriliiton hallitukselle syksyllä 1948.)

Sota oli tasoittanut tietä laajemmalle yhteistyölle. Aliupseeriliiton puheenjohtajana 1946–1950 toiminut Leevi Laakso muisteli:

Santahaminassa rykmentissäni ei ollut yhtään sellaista upseeria, jonka kansasa en olisi ollut sinut. Sota oli tasoittanut luokkarajat, kun oli huomattu, että sodassa eivät auta sotilasarvot vaan teot. Yhteistoimintaankin oli paljon. Puutteetkin olivat yhteiset.

Yhteistyö liittojen välisissä urheilukilpailuissa alkoi suotuisasti. Vuonna 1946 Aliupseeriliitto teki aloitteen yhteisestä ammuntaottelusta upseereiden ja aliupseereiden välillä. Tapahtumaa alettiin kutsua liitto-otteluksi, ja siitä tuli vuosittainen perinne. (Ruuhonen 2001, 38–39.)

Urheilutoimikunnan ongelmat

Tultaessa 1950-luvulle Upseeriliiton toimikunnan kokouksissa pohdittiin eri tapoja saada upseerit kiinnostumaan enemmän urheilusta ja osallistumaan kilpailuihin. Vuonna 1951 toimikunta oli optimistinen tulevaisuuden suhteen. Suorituslajeja haluttiin lisätä, vaikka ongelmia ilmeni osanottajien määrässä. (Upseeriliiton urheilutoimikunnan kokouspöytäkirja 31.5.1951.)

Vuonna 1950 urheilutoimikunta laati erityisen urheilusuunnitelman. Sen kunnianhimoisena tavoitteena oli saada koko upseerikunta innostumaan liikunnasta ainakin jossain muodossa. Tarkoituksena oli raivata tietä vähittäiselle fyysisen kunnan kohentamiselle. Vaikka päähuomio oli niin sanotussa massaurheilussa, niin huippu-urheiluakaan ei unohtettu. Sen katsottiin olleen ikään kuin kiilan kärki, jonka kantana oli massaurheilu. Voimavaroihin nähden Urheilutoimikunnan tavoitteet olivat suuret: ”Lähtökohtana tulisi olla, että eri lajeja tulisi olla niin runsaasti, että kukin voisi harrastaa itselleen mieluisinta tai sopivinta urheilulajia”. Käytännön syistä tavoite oli mahdoton. Urheiluohjelmaan ei otettu sellaisia lajeja, jotka jo olivat puolustusvoimain ohjelmistossa. (Upseeriliiton vuoden 1950 urheilusuunnitelma.)

Urheilutoimikunnan työstä huolimatta liikunnan asema Upseeriliitossa ei ollut kovin vahva 1950-luvulla. Tästä oli osoituksena Upseeriliiton vuoden 1956 vuosikokous. Siellä liiton hallitus ehdotti yllättäen koko urheilutoiminnan poisjättämistä liiton ohjelmasta. Hieinan ristiriitaisesti liiton johto kuitenkin korosti jäsenistönsä hyvän fyysisen kunnan merkitystä. Vuosikokouksen keskusteluissa ja äänestyksessä liiton hallituksen esitys kaatui ja urheilutoimikunta sai jatkaa vuoden 1956 jälkeenkin. Päätöksen mukaan Upseeriliitto var-

sinaisesti enää järjestä urheilukilpailuja, mutta se jakoi menestyneille jäsenilleen tunnustus-palkintoja. (Upseeriliiton urheilutoimikunnan toimintakertomus 1956.)

Vuoden 1956 päätösten mukaisesti Urheilutoimikunta alkoi suunnitella uutta urheiluo-hjelmaa. Se pyrittiin laatimaan sellaiseksi, ettei Upseeriliitto tai sen alaosastot järjestä kilpai-luja. Urheilutoimikunnan jäsenet olivat mitä ilmeisimmin hieman loukkaantuneita tilan-teesta, koska urheiluo-hjelmaan oli kirjoitettu: ”poistetaan kaikki muukin sellainen viralli-nen urheilutoiminta, mikä saattaa aiheuttaa henkistä tai fyysistä vaivannäköä Upseeriliiton osastoille”. Upseeriliitto todellakin siirtyi niin sanotulle tunnustuslinjalle eli henkilökohtai-sia palkintoja myönnettiin upseereille, jotka menestyivät eri sotilasurheilukilpailuissa. Käy-tännössä tämä tarkoitti, että Upseeriliitto jakoi tunnustuspalkinnon parhaalle liittoon kuulu-valle upseerille seuraavissa lajeissa: ammunta, hiihto, miekkailu, nykyaikainen 5-ottelu, ratsastus, suunnistus, uinti ja yleisurheilu. Parhaan urheilijan kustakin lajista nimesi liiton urheilutoimikunta. (Upseeriliiton urheilutoimikunnan toimintakertomus 1956.)

Edelleen urheilutoimikunta pyrki laatimaan ohjelmansa sellaiseksi, ettei se ollut altis äkillisille heilahduksille kuin korkeintaan yksityiskohdissa. Liiton hallitus hyväksyi uuden ohjelman kesällä 1956. Samalla liitto myönsi määrärahat tunnustuspalkintojen hankintoi-hin. Sinänsä palkinnot eivät juuri rasittaneet liiton taloutta, koska monet yritykset lahjoitti-vat mielellään kiertopalkintoja upseereille. (Upseeriliiton urheilutoimikunnan toimintaker-tomus 1956.)

Kuntoliikunnan merkitys

Kuntoliikunnan suosio alkoi kasvaa ja sen merkitys huomattiin myös sotilaskoulutuksessa 1960-luvulla. Liikunnan asema parani etenkin loppuvuodesta 1965 lähtien. Tuolloin puo-lustusvoimain komentajaksi nimitettiin kenraalimajuri Yrjö Keinonen, joka oli poikkeuk-sellisen kiinnostunut urheilusta. Muistelmissaan Keinonen kuvaa, miten vaativista virkateh-tävistä huolimatta hänen onnistui irrottaa päivittäin 1–2 tuntia fyysisen kunnan ylläpitoon. Komentajan suosikkilaji oli hiihto. Keinonen jopa osallistui vuoden 1966 armeijan talvi-mestaruuskilpailujen veteraanisarjan 15 kilometrin hiihtoon ja voitti sen ylivoimaisesti. Tulos sai erään lehden otsikoimaan Keinosesta: ”Maailman nopein hiihtävä kenraali”. (Kei-nonen 1977, 71–72.) Edelleen Keinonen kiitti everstiluutnantti Kalevi Römpöttiä korvaa-mattomaksi apulaiseksi puolustusvoimien liikuntakasvatustoimintaa kehitettäessä. Keino-nen kutsuikin Römpöttiä ”armeijan urheilukomentajaksi”. Keinosen ja Römpötin kaudella tehtiin paljon uudistuksia. Kantahenkilökunnalle määrättiin tavoitteeksi puolustusvoimien kuntomerkin suorittaminen. Vierumäellä aloitettiin Kadettikoulun liikuntakasvatuskurssit ja SVUL:n valmentajaseminaareissa urheilu-upseerien, liikuntakasvatusaliupseereiden ja urheilukomppanioiden valmentajien jatkokoulutus. (Keinonen 1977, 74.)

Monet liikuntaa harrastaneet upseerit olivat huolissaan etenkin esikunnissa työskentelevien kunnosta. Toimistoelämä ei juuri kannustanut fyysisiin ponnisteluihin vapaa-ajalla-kaan. Fyysisen ja henkisen kestävyuden välinen tasapaino horjui. Jatkuvasti lisääntynyt teoria vei voimavaroja fyysiseltä puolelta. Ilmeisesti etenkin korkeimpien upseereiden fyy-sisessä kunnossa oli toivomisen varaa. Siksi Sotilasaikakauslehdessä tuotiin vuosina 1966–1967 esiin toive, että kaikille 40 vuotta täyttäneille upseereille tehtäisiin lääkärintarkastus ennen pakollisia kuntosuorituksia. Nehän kuuluivat vuosittain upseerien velvollisuuksiin. Lääkärintarkastuksella voitaisiin varmistaa, että kuntotesti olisi suorittajalle vaaraton. (Römpötti 1966, 207–208; Jäppinen 1967, 87.)

Ajoittain Upseeriliitto yritti kannustaa etenkin esikunnissa työskenteleviä upseereita hakeutumaan liikunnan pariin. Erään arvion mukaan 1960-luvulla 2/3 upseereista työsken-

teli sisätöissä, joissa fyysinen veltostuminen oli vaarana. Oli yleinen harhaluulo, että upseerin virka sellaisenaan pitäisi miehen hyvässä kunnossa. Fyysinen kunto oli jokaisen henkilökohtainen asia ja velvollisuus. Koulutustehtävissä upseeri saattoi joutua työskentelemään yhteensä parikin kuukautta maastossa ja virka-aika oli tuntematon käsite. Harjoitukset yhdistettynä vähäiseen lepoon vaativat hyvää fyysistä kuntoa ja terveyttä. (Römpötti 1966, 207–208; Jäppinen 1967, 87.)

Kenttäkouluttajille suositeltiin liikunnan lisäksi henkisiä harrastuksia. Jo 1960-luvun lopulla pelättiin television vievän liian suuren osan vapaa-ajasta. Mallia yritettiin ottaa brittiläisestä upseerikoulutuksesta, jossa upseerilla suositeltiin olevan ainakin yksi liikuntaja yksi henkinen harrastus. Tämän katsottiin poistavan kaavamaisuutta ja rajoittuneisuutta myös varsinaisessa ammatissa. Tietynlainen rajoittuneisuus oli vaarana etenkin upseereille, jotka työskentelivät syrjäisissä varuskunnissa. Upseeriliitto suosittelee osastoilleen, että ne kannustaisivat jäseniään osallistumaan aktiivisemmin kuntourheilutoimintaan. Tätä kautta tulisi myös tilaisuuksia solmia uusia suhteita siviilipiireihin maanpuolustushengen lujittamiseksi. Kuntourheiluliikkeen katsottiin tarvitsevan myös upseerikunnan tukea. (Römpötti 1966, 207–208; Jäppinen 1967, 87.)

Vuonna 1966 tuli esiin esille tapaus, jossa erään joukko-osaston hiihtomestaruuskilpailuissa nuorehko upseeri oli varusmiehiä huomattavasti hitaampi. Hyvä kysymys kuuluikin: ”Mitä me teemme sellaisella johtajalla, joka ei kestä samaa räsitystä kuin hänen joukkonsa?” Kirjoittaja, majuri K. Jäppinen pohdiskeli liikunnan merkitystä upseerin uralla. Hän katsoi, ettei fyysinen kunto näytellyt juuri mitään osaa upseerin menestymisessä virkaurallaan. Eri sotakouluissa menestyivät parhaiten ”tietoviisaat” upseerit riippumatta siitä, oliko heillä taistelukentän vaatimaa fyysistä kuntoa. (Jäppinen 1967, 87–89.)

Omakohtaisten kokemusten perusteella Jäppinen väitti, että joukko-osastoissa palvelevilla upseereilla eli sitkeästi käsitys, että he saavat liikuntaa riittävästi päivittäisen palvelun kautta. Lisäksi kantahenkilökunnalle pidettiin kahdesti vuodessa kuntokoe. Tosin monet kouluttajat ajoivat autolla ampumaradalle tai taisteluharjoitusmaastoon. Jäppinen oli tehnyt havainnon, ettei vapaaehtoisin kilpailuihin juuri ollut osanottajia. Eräässä tapauksessa 60 upseerin joukosta kilpailuun saapui vain alle kymmenen miestä, vaikka periaatteessa lukujen piti olla päinvastaiset. Jäppinen ei tyytynyt vain moittimaan upseerien fyysisen kunnan tilaa, vaan kehotti etenkin Upseeriliittoa suhtautumaan asiaan vakavammin. Etenkin omien mestaruuskilpailuiden järjestäminen saattoi aktivoida upseereja. (Jäppinen 1967, 87–89.)

Omien mestaruuskilpailuiden järjestämisessä oli vuosittain ongelmia. Monet aktiivisesti urheilua harrastaneet upseerit kyselivät Upseeriliitolta, aiotanko organisaation piirissä järjestää mestaruuskilpailuja. Keskustelu omista mestaruuskilpailuista jatkui vielä seuraavana vuonna. Esimerkiksi kapteeni Mikko Heikkilä vetosi vuonna 1967 Upseeriliiton johtoon erillisten mestaruuskilpailujen järjestämiseksi muun muassa suunnistuksessa ja hiihdossa. Heikkilä ei nähnyt kovinkaan motivoivaksi Upseeriliiton tapaa jakaa muutama palkintolusikka puolustusvoimien mestaruuskilpailujen yhteydessä. Kirjoittajan mielestä ainoastaan Upseeriliiton sisäiset mestaruuskilpailut eri lajeissa toisivat lisää harrastajia. Kilpailuihin valmistautumisen myötä upseerien fyysinen kunto samalla kohenisi. (Heikkilä 1967.)

Vuoden 1964 Upseeriliiton tennismestaruuskisoihin osallistui 21 kilpailijaa. Liitto tuki tapahtumaa 50 markalla ja osallistujilta kerättiin maksut. Kun kilpailuja järjestettiin Etelä-Suomessa, järjestäytyivät rahoitus ja kuljetukset helpommin. Kauempina järjestettävät kilpailut aiheuttivat ongelmia. Esimerkiksi vuoden 1971 Upseeriliiton tennismestaruuskilpailut järjestettiin Kuopiossa. Tällöin urheilutoimikunta toivoi liiton antavan hieman enemmän varoja kilpailuja varten. Liitto myönsikin 250 markkaa. Lisäksi Toimikunta anoi sotilasmatkalippuja pääesikunnalta. Päätöksen mukaisesti pääesikunta myönsi enintään 30 upsee-

rille sotilasmatkaliput sijoituspaikkakunnalta Kuopioon. (Upseeriliiton urheilutoimikunnan toimintakertomukset 1964, 1971.)

Sotilasurheiluliitto

Sotilasurheiluliiton perustaminen oli Upseeriliiton urheilutoimikunnan tavoitteena, ja se oli mukana uuden organisaation perustamisvaiheissa. Ensimmäisen kerran ajatus Suomen Sotilasurheiluliiton perustamisesta syntyi vuonna 1953, jolloin kapteeni Olavi Välimaa teki puhelimitse ehdotuksen Sotilasurheiluliiton perustamisesta pääesikunnassa palvelleelle kapteeni Kalevi Römpötille. Puhelun seurauksena järjestettiin keväällä 1954 kokous, jossa olivat mukana Suomen Ampujain-, Ratsastajain-, Miekkailu- ja Nykyaikaisen Viisiotteluliiton, Rajavartiolaitoksen, Reservin Upseeri- ja Aliupseeriliittojen, Aliupseeriliiton sekä Upseeriliiton edustajat. Upseeriliiton edustaja johti kokousta. Välimaan tekemä ehdotus ja kokouksessa pidetty alustus herätti pitkän ja vilkkaan keskustelun uuden liiton tarpeellisuudesta. (Römpötti 1988, 29.)

Kokouksessa Upseeriliiton edustaja kenraalimajuri Huhtala ilmoitti liittonsa käsitelleen Välimaan ehdotusta jo aiemmin. Upseeriliiton hallitus oli todennut, ettei asia kuulunut suoranaisesti sille, vaan liiton toimikunnalle, joka järjesti yhteiskokouksen. Vaikka puheenvuoroissa todettiin Sotilasurheiluliiton tarpeellisuus, esiin nousi monia ongelmakohtia, joista varojen saanti oli keskeisin. Kenraalimajuri Huhtala esittikin loppupontena, ettei Sotilasurheiluliiton perustamiseen ole mahdollisuuksia. Varuskuntiin toivottiin perustettaviksi paikallisia urheilutoimikuntia, jotka keskittyisivät nimenomaan sotilasurheilulajeihin. Lisäksi Sotilasurheiluliittokysymys jätettiin pääesikunnan koulutusosaston tutkittavaksi. (Upseeriliiton urheilutoimikunnan järjestämä kokous 31.5.1954.)

Esitys varuskunnallisista urheilutoimikunnista hyväksyttiin puolustusvoimissa ja syksyllä 1954 niitä alettiin perustaa. Sen sijaan Sotilasurheiluliiton perustaminen siirtyi 1960-luvulle. Oli selvää, että uuden urheiluliiton perustamiskaavavilut herättivät huolestumista siviiliurheiluorganisaatioiden piirissä. Osa erikoisliitoista pelkäsi Sotilasurheiluliiton vievän opetusministeriön avustuksia. Vastarinnasta huolimatta Sotilasurheiluliiton perustamiskokous pidettiin helmikuussa 1968. Liiton jäseniksi hyväksyttiin kaikki varuskunnissa palvelevat varusmiehet, kantahenkilökunta sekä työsuhteessa puolustusvoimiin olevat henkilöt perheenjäsenineen. Jäsenmäärä nousi jo ensimmäisenä toimintavuotena 40 000:een. (Römpötti & Kemppi 2006, 514.)

Toiminnan loppuvaiheet

Kauniista kirjoituksista huolimatta Upseeriliitto ei taloudellisesti juuri panostanut urheilutoimikuntansa työhön. Tulostase vuodelta 1970 osoitti, että liitto oli antanut urheilutoimikunnalle varoja 910 markkaa. (Upseeriliiton hallituksen pöytäkirja 31.12.1970.)

Samoin urheilun osuus *Sotilasaikakauslehd*en kirjoituksissa oli etenkin 1960-luvulla melko pieni. Joissakin numeroissa käsiteltiin eri urheilulajien tuloksia, mutta mitään syvällisempiä artikkeleja ei ilmestynyt. Jostain syystä vuosina 1966–1967 *Sotilasaikakauslehdessä* oli poikkeuksellisen monta urheiluaiheista kirjoitusta. Tämä sai Kalevi Römpötilen ylioptimistisesti arvioimaan, että mielenkiinto liikuntaa kohtaan oli kasvanut upseeriston keskuudessa. Siitä huolimatta hän kirjoitti, että upseerien fyysisessä kunnossa oli toivomisen varaa ja upseerien taso sotilasurheilukilpailuissa oli melko huono. Römpötti näki yhtenä syynä Kadettikoulun. Siellä ei hänen mukaansa arvostettu riittävästi urheilua, joten liikuntakasvatusta oli tehostettava. Lisäksi joukko-osastoissa upseerit oli saatava urheiluharras-

tusten pariin. Hän oli huolissaan siitä, miten heikosti upseerit ylipäättään tunsivat puolustuslaitosasetusta sekä puolustusvoimain komentajan urheilupäiväkäsä, jossa painotetaan kuntourheilun merkitystä sotilaskoulutuksessa. Edelleen Römpötti toi esiin urheilun merkityksen USA:n armeijassa. Siellä kadettikoulutuksessa urheilulla oli suuri painoarvo. (Römpötti 1966, 207–209.)

Upseeriliiton urheilutoimikunta lopetti työnsä 19.2.1972. Sinänsä Urheilutoimikunnan työn loppuminen ei ollut kovin dramaattinen tapahtuma. Upseeriliiton hallituksen kokouspöytäkirjassa oli maininta: ”Urheilutoimikuntaa ei aseteta eikä vuoden urheilijaa enää Upseeriliiton toimesta nimetä”. Lisäksi pykälässä, jossa käsiteltiin UL:n hallituksen työnjakoa, muita asiakohtia oli vajaa kymmenen. (Upseeriliiton hallituksen pöytäkirja 25.1.1972.)

Urheilutoimikunnan työn päättyminen ei loppujen lopuksi tullut yllätyksenä. 1970-luvun alussa urheilu ei ollut missään tapauksessa päällimmäisenä Upseeriliiton kokousten asialistoilla. Kun tarkastelee liiton pöytäkirjoja alkuvuodelta 1972, niin organisaatiolla oli ratkottavana paljon ongelmakysymyksiä. Tuolloin järjestö kamppaili muun muassa työaika-, komennus- ja majoituskysymysten kanssa. Oman kokonaisuutensa muodostivat eläkeasiat ja ennen kaikkea upseerien vastustama yhtenäisräjähtämiskysymys. Oli selvää, että nopeasti laajentunut edunvalvonta vei resursseja muun muassa urheiluasioilta. (Upseeriliiton hallituksen pöytäkirjat tammi-helmikuulta 1972.)

Uuden vuosituhannen haasteet

Kokonaisuutena voidaan todeta Upseeriliiton urheilutoimikunnan työn olleen alusta saakka jonkinasteisissa vaikeuksissa. 1950-luvun puolivälissä liiton vuosikokouksessa ehdotettiin koko urheilutoiminnan lopettamista. Seuraavalla vuosikymmenellä käytiin keskustelua liiton omien mestaruuskilpailujen järjestämisestä. Toisaalta Upseeriliitto oli aktiivisesti mukana monien urheiluorganisaatioiden perustamisprosessissa.

Voidaan myös todeta Upseeriliiton urheilutoimikunnan työn olleen koko toiminta-aikansa melko pienimuotoista. Esimerkiksi Esko Lammin vuonna 2002 ilmestyneessä teoksessa *Liike ja tuli* ei Upseeriliiton urheilutoimikuntaa mainita lainkaan. Sen sijaan aliupseereiden urheilutoiminnasta oli runsaasti esimerkkejä. Upseeriliiton urheilutoimikunnan työ kävi turhaksi. Urheilusta kiinnostuneet upseerit löysivät muita yhdistyksiä, joissa oli mahdollista harrastaa liikuntaa. Esimerkiksi 1968 perustettu Sotilasurheiluliitto täytti myös liikunnasta kiinnostuneiden upseerien vaatimukset.

Lopuksi voidaan tarkastella, miten Upseeriliitto suhtautuu urheiluun 2000-luvulla. Upseeriliitto on ollut aina kiinnostunut upseerien sotilas- ja ammattikunnosta. Esimerkiksi vuoden 2008 alusta voimaan tulleessa laissa säädettiin sotilasvirassa toimiville velvoite kunnan ylläpitämiseen myös vapaa-aikana. Upseeriliitto otti voimakkaasti esille, että velvoitteen vastapainona tulee työnantajan vahvistaa samalla tiettyjä oikeuksia. Lain valmistelussa kirjattiinkin, että sotilailta on oikeus kahden tunnin viikkoliikuntaan palvelusaikana. Samalla työnantaja parantaa myös muita liikuntamahdollisuuksia. Myös vakuutusturva on hoidettu työnantajan toimesta, kun kyse on lakimääräisen velvoitteen hoitamisesta vapaa-aika. (Harri Westerlundin haastattelu 16.12.2009.)

Upseeriliitto on katsonut, että Sotilasurheiluliitto hoitaa riittävällä tavalla keskitetysti urheiluasiaa puolustusvoimissa. Nykyään upseerit harrastavat hyvin monipuolisesti eri lajeja siviiliurheiluseuroissa. Upseerit ovat mukana esimerkiksi valmentajina ja erotuomareina korkeimmilla sarjatasoilla. Tarvetta ei ole sen takia ole upseerien omalle sisäiselle toiminnalle. Puolustusvoimien pakollisten vuosittaisten kuntotestien vertailussa upseereilla on eri henkilöstöryhmistä parhaat keskiarvot. (Harri Westerlundin haastattelu 16.12.2009.)

Lähteet

Painamattomat lähteet

Toimihenkilöarkisto:

Upseeriliiton urheilutoimikunnan kokouspöytäkirjat ja toimintakertomukset

Upseeriliiton hallituksen kokouspöytäkirjat

Haastattelut

Harri Westerlund (Upseeriliiton puheenjohtaja, haastattelu 16.12.2009, haastattelija Jarkko Kemppi)

Kirjallisuus

Heikkilä, Mikko 1966. Upseerit ja sotilasurheilutoiminta. Sotilasaikakauslehti 41 (2), 91–92.

Heikkilä, Mikko 1967. Saadaanko upseeriliitolle mestaruuskisat? Sotilasaikakauslehti 42 (3–4), 145.

Hirva, Reino 1970. Ruumiin ja hengen puolesta. Sotilasaikakauslehti 46 (1), 9–10.

Hägglund, Gustav 2007. Leijona ja kyyhky. Helsinki: Otava.

Juottonen, Jorma 2006. Määrärahat. Teoksessa Syrjö, Veli-Matti, Karjalainen, Mikko & Elfvengren, Eero (toim.), Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2, Suomen Puolustusvoimat 1944–1974. Helsinki: WS Bookwell, 234–245.

Jäppinen, Kyösti 1967. Vakinaisen väen upseerit ja fyysinen kunto. Sotilasaikakauslehti 40 (2), 87.

Keinonen, Yrjö 1977. Huipulla. Muistelmia puolustusvoimain komentajakaudeltani. Helsinki: Tammi.

Koivisto, Keijo 2006. Puolustusvoimien henkilöstö. Teoksessa Syrjö, Veli-Matti, Karjalainen, Mikko & Elfvengren, Eero (toim.), Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2, Suomen Puolustusvoimat 1944–1974. Helsinki: WS Bookwell, 468–485.

Kuosa, Tauno 1978. Upseerikoulutus ennen itsenäistymistä. Teoksessa Kilkki, Pertti (toim.), Suomalainen upseerikoulutus 200 vuotta 1779–1979. Helsinki: Jääkäriliitto ry, 15–74.

Lahdenperä, Jouko 1971. Upseerien metsästysyhdistys Ry. 1921–1971. Sotilasaikakauslehti 46 (11), 585–587.

Lammi, Esko 2002. Liike ja tuli. Urheilu maanpuolustuksen ja maanpuolustus urheilun tukena. Helsinki: Puolustusvoimat, Pääesikunta.

Muiluvuori, Juha 2001. Akava 1950–2000. Oma ja yhteinen etu. Helsinki: Akava.

Ruohonen, Petri 2001. Ammattisotilas urheilee. Ali-, toimi- ja opistoupseereiden urheilutoiminta 1929–1999. Julkaiseamaton pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopiston Liikunnan sosiaali-tieteiden laitos, liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta.

Römpötti, Kalevi 1966. Upseerit ja sotilasurheilutoiminta. Sotilasaikakauslehti 41 (4), 207–208.

Römpötti, Kalevi 1988. Suomen Sotilasurheiluliitto. 20-vuotistaival 1968–1988. Jyväskylä: Gummerus.

Römpötti, Kalevi & Kemppi, Jarkko 2006. Sotilasurheilu ja liikuntakasvatus. Teoksessa Syrjö, Veli-Matti, Karjalainen, Mikko & Elfvengren, Eero (toim.), Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2, Suomen Puolustusvoimat 1944–1974. Helsinki: WS Bookwell, 505–516.

Screen, John 2003. Suomen ”vanha sotaväki” vanhoissa valokuviissa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 928.

Sillanpää, Leevi 1958. Upseeriliitto 1918–1958. Helsinki: Upseeriliitto.

Tervasmäki, Vilho 1978. Upseeriliiton kehitys 1918–1978, Herrasmiesklubista työmarkkinajärjestöksi. Sotilasaikakauslehti 53 (11), 400–415.

Upseerien ampumayhdistyksen vuosikirja 1949, vol 2. Helsinki: UAY.

Yläkari, Toivo 1948. Historiikki Suomen Upseeriliiton 30-vuotiselta toimintataipaleelta. Sotilasaikakauslehti 14 (5), 6.

FT Jarkko Kemppi on Viron historian dosentti Itä-Suomen yliopistossa ja sotahistorian dosentti Maanpuolustuskorkeakoulussa.